

brez duha in okusa bo! — naj jo pa dá kuhati v osoljeni vodi, bo vidil: kako cukrenat okus bo imela in kak močnega čebulnatega duha bo! In v čem je ta razloček? V tem le: Sol vzame vodi razkrojivno moč; osoljena voda tedaj tistih drobcov ne more sočivju in zelenjadi vzeti, od katerih imajo duh, okus in rahlost, ki je prijetnih stori. Iz tega se lahko zapopade, kar vsaka kuharica vé, da ni vse eno: kakošno jed ob kuhi soliti ali po kuhi. Naj solimo potem še tako, ne bomo vendar več dosegli tega, kar se je doseglo, ko je jed ob kuhi soljena bila.

Slovstvine reči.

Opomba o doveršivnih glagolih.

Est modus in rebus —

V novih slovenskih spisih beremo pogosto nekako rabo glagolov, ki je slovenščini le vsiljena in ne prirojena, kar se gotovo iz tega vidi, ker je ni ne slišati med Slovenci, ne najti v pisanji nobene poprejšnje dôbe, od druge strani pa dela brez potrebe razun dvoumja tudi neprebavljivo terdobo v jeziku; je tedaj gotovo napčna, in se je je treba ogibati. Tako, postavim, piše marsikteri današnji dan: pošiljam, če tudi le enkrat pošlje; pokazuje namesti pokaže ali pokazi — ta razloček naj vsak sam najde, kakor hoče —, zahvaljujem, razločujem, raztergujem itd. Vsak nenapet Slovenec govori in piše v prostem govoru: zahvalim, razločim, raztergam itd., kar je prav, razločno in lepo, ker je neprisiljeno in v prirojenem duhu jezika. Vsak ptič le po tem lepo poje, kakor mu je kljun zrastel. —

Sostavek „Slovenske Bčele“ št. 1—8., l. 1853, ki z veliko gorečnostjo skazuje in terdi, da je naša dosedanja „raba glagolov doveršivnih kriva, ptuja, zatrošena, jemlje slovenščini izvirno posebnost, jo neizrečeno pači“ —, je, kakor se vsak dan bolj prepričamo, nekteremu slovenskemu pisatelju glavo prenapel, mu jo celò zmešal in ga skorej primoral nedoveršivne glagole vsemu dosedanemu pisanju in govorjenju nasproti vsiliti, ker se mu v navedenih izgledih omenjenega sostavka goreče dokazuje, da staroslovenščina z vsimi drugimi slovenskimi narečji vred v določnem naklonu sedanjega časa namesti pri nas navadnih doveršivnih le nedoveršivne ali ponavljavne glagole rabi.

Če se pa temu nasproti more spričati, da je naša sedanja raba doveršivnih glagolov staroslovenščini popolnoma enaka, bo vsakter lahko spoznal, da se mora našemu narečju le v čast in ne v grajo šteti, da se je to, kakor tudi marsikaj družega, n. pr. dvojniki (Dual), ime Slovenec itd., kar so druge slovanske narečja zgubile, pri nas zvesto ohranilo.

To pa spričati ni težko, ker vsak lahko vidi, če se le nekoliko soznaniti hoče s staroslovenščino, da že v navedenem izgledu omenjenega sostavka je zmota, in ni res v staroslovenščini: Mat. 10, 16. „Se jaz pošilaju vas, jako ovce posred vlk“. Ne „posilaju“ ampak „poslû“, to je, po naše „pošljem“ se bere v staroslovenščini omenjenega mesta. Ta zmota pa pride od tod, ker je veliko knjig, ki jih imenujejo staroslovenske knjige, katerih jezik so pa Rusje v poznejših časih tako prevergli ali bolj prav reči tako popačili, da je le malo staroslovenščine v njih ostalo. Kdor tedaj hoče pravo staroslovenščino dobiti, je mora v knjigah perve dôbe iskati. Ostromirov evangeli, akoravno ga je Rus prepisal in v njem po svojem narečju marsikaj preuredil, ima tukaj vendar še prav Mat. 10, 16. in 11, 10. „poslû“. Tako ima tudi Sazava-Emavski evangeli „poslû“, ne „posilaju“, tako tudi: Marc. 1, 1.; in Mat. 23, 34. ima Ostromir „sljû“ in Saz-Em. „šljû“. Mat. 27, 17. „otpuščû“ itd. In da je Trubar

Luk. 13, 46. doveršivni glagol „poročim“ v določnem naklonu sedanjega časa v pravem slovenskem duhu pisal, nam pričajo med drugimi neprecenljivi Frisinški ulomki III. 40., kjer se ravno tako ta glagol bere: „porûčû vsa moja (svoja) slovesa“ itd. (Konec sledi.)

O literarni zapuščini

Josipine Turnogradske Tomanove.

„Kdor angelja pogreša, joka naj z menoj!“
Young.

Spomnile ste domu koristne „Novice“ zapuščine Josipine Turnogradske — i to mi je razvezalo potrebne besede sledeče, ki jih, ako ravno s presumenim sercom, stavim zato, ker čutim, da sem jih domovini, rojakom, spominu i neizginljivi ljubezni prečudnega bitja dolžan.

Potekla je ura naj blagejšemu bitju, — ko je Josipina, naj vrednejša hči domovine, premila i ljubeznjiva moja ženka, zatisnila svoje mile očesa, i shrepnela k večnemu viru.

Umerla je — ah, da umerla! Al neumerjoča bo večno živela! — Pila si je neumerjočnost iz vedno lijočega toka natvore, iz krasote zemljice, iz veličanstva nebes, iz svita resnice, iz sreče ljubezni in iz spoznanja Boga, — pila si vedno živeče kapljice zarne v svoje čisto, preblago serce, v jasni in bistri svoj um, — i jih je vlila v čudotvorne besede preljube matere svoje.

Gotovo bo slednega Slovana razveselilo v serce, ko bode zaslišal, da Josipina, ako ravno je bila tak rano od zemlje skipela, je veliko iz neizmernih zakladov uma i serca zapustila svojemu narodu. Al koliko višerodnih videj — bogapolnih uzorov, ki se niso izrekli, le v zakritem, žarečem morji njenih občutkov plameli — je vzela seboj v tihi grob!

Morebiti ni bilo kmalo bitja i posebno ne deklice pod solncem, ki bi bila toliko darov od nebes sprejela, serce i um razmerno, vsestrano si tak odgojila, natvoro, človeka, Boga tak razumela, toliko znanstev v védah i umah si prilastila, — ki bi v vsem tak popolna bila v taki mladosti kot ona, ki je zdaj med nami ni več!

Nad njo so se besede nekega izverstnega spisatelja do čuda izpolnile, da človek, ki mu genij v sercu živi i kipí, se zamore osamljen i ločen od sveta popolno razviti i vse razmere človeške dokončno spoznati.

Dalje i več bi zapisal, oznaniti rojakom, kak izverstno, nenavadno bitje je bila Josipina, — al namen teh verstic je le, Slovanom, ki so sledili z radostnim sercem i paznim okom nje spisovanju, i ki se žalostni po nji ozirajo, povedati: kaj i koliko je rajna spisala, da nje dela ne bodo poginile, temveč vse skerbno sobrane zagledale beli dan, da bi slavile njeno ime od roda do roda, da bi naduševale vnuka za vnukom, i bile na čast i korist velike matere naše!

Ako se jaz tega početja podstopim, véim, da bodem le željo nje, ki je bila s celo dušo moja, spolnil, i če tudi nje življenje popisati se prederzmem, se to iz tega vzroka zgodi, ker nje duša, svetu čudno zaključena, se ni nobenemu z vsimi svojimi blagostmi i darovi tak razlivala ko meni, kar nje lastna mati, s katero ste do zadnjega diha skupej živele i vsako osodo zvesto delile, sama poterdi.

I kdo je trenutkov i ur presrečnih, ko se je v premišljevanji i občudovanji natvoro, v dosledovanji Večnega, v nebeškem naduševanju nje duša meni zastopno razodevala, ko tekla iz nje so misli visoke i čutki globoki ko rosa na travi bliščeča, ko zvezde na nebu bleskeče, — kdo je bil priča?!...

I to čem, kolikor je mojemu slabemu peresu i pomankljivemu izreku mogoče, zapisati, saj „duša“ — ah

Sloystvine reči.

Opomba o doveršivnih glagolih.

(Konec.)

Staroslovenščina nam tedaj v omenjenih in veliko družih izgledih očitno kaže, da naša navadna raba doveršivnih kakor tudi nedoveršivnih glagolov v določnem naklonu sedanjega časa ni ptuja, je le veliko bolj v pravi slovenščini vterjena. Pri vsem tem pa vendar morebiti še kdo poreče: Kako more n. pr. pošljem, poročim itd. v sedanjem času prav biti, ker na vprašanje: „kaj delaš?“ se mora odgovoriti z nedoveršivnim glagolom: pošiljam, poročujem ali poročam itd.? — Kdor dvojnega djanja, po slovenskih glagolih ločenega dobro ne pozna, in ne vé, da si Slovenci vsako djanje od dvéh strani mislijo, tega gotovo ne bo mogel razumeti. Slovenci si namreč vsako djanje mislijo: a) od strani nasebnosti, to je, kakor je djanje samo na sebi brez ozira na doveršenost, in b) od strani doveršenosti, to je, doveršenega ali spolnjenega djanja; in pri govorjenji na to gledajo, kar je po njih misli od slehernega djanja povedati treba.

Če me tedaj kdo vpraša: kaj delaš? hoče vediti moje nasebno djanje brez ozira na doveršenost, zato mu moram z nedoveršivnim glagolom odgovoriti, n. pr.: pošiljam, poročam, se oblačim itd. Če pa komu od strani doveršenosti ali tako govorim, da mu hočem doveršeno ali spolnjeno djanje naznaniti, mu moram reči: pošljem, poročim itd. Če mu rečem: pošiljam, poročam itd. bo le toliko vedil, da sem v tem djanji zapopaden ali da se z njim pečam; pa iz tega še ne more vediti: ali ga hočem tudi doveršiti, ali ga bom tudi spolnil ali ne. Naj mu pa rečem: pošljem, mu povém, da to djanje spolnim. In le smešno bi bilo mu še praviti, da sem se pred spolnjenjem djanja s tem djanjem pečal, ali da mu tudi pošiljam, če mu pošljem; da tudi kupujem, če kupim; da tudi prisegam, če prisežem; da se tudi oblačim, če se oblečem itd. Temu nasproti se pa lahko zgodi, da kdo pošilja, pa ne pošlje; kupuje, pa ne kupi; prisega, pa ne priseže; se oblači, pa se ne obleče itd. Ker so pa: pošiljam, poročam, se oblačim itd. ne le nedoveršivni, ampak tudi ponavljavni glagoli, tedaj tudi od te strani ne more nikakor prav biti, če kdo hoče eno djanje, ako ni nasebno brez ozira na doveršenost, z njimi naznaniti.

Da enakostransko priporočena raba le samo nedoveršivnih glagolov v določnem naklonu sedanjega časa je duhu slovenskega jezika nasproti, se vidi tudi že iz tega, ker gosp. pisatelj omenjenega sestavka sam pravi: a) „Tudi meni, tudi drugim se je to čudno zdelo“. Kako bi se mu moglo to čudno zdeti, ko bi bilo to v njegovem maternem jeziku res vterjeno? Navada le stori, da nam rado spodleti, pa ne, da bi se nam moglo čudno zdeti. — b) „V drugih naklonih sed. časa namreč: v nedoločnem, velivnem, želivnem, pogojivnem in namenivnem smémo rabiti, kakor si djanje mislimo — doveršeno ali nedoveršeno, enkratno ali večkratno — glagole doveršivne ali nedoveršivne“. — Komu bi se to čudno ne zdelo, in kdo bi osupnjen ne vprašal: zakaj bi pa v določnem naklonu sedanjega časa ne smeli tako govoriti, kakor si djanje mislimo? — Da pa Slovenci od nekaj pri vsakem djanji na doveršenost, ki delo venča, radi mislijo, in to pogostniši od družih Slovanov z doveršivnimi glagoli razodevajo, kdo jim bo to zameril in jih zato grajal?

M—o.

O literarni zapuščini

Josipine Turnogradske Tomanove.

(Konec.)

3. Listi. Resnično je, kar pravi modri Goethe, da je marsikteri, ki ga še po imenu ne poznamo, v svojih listih več izverstnega pisal, ko dalječ sloveči pisatelj, — i to se bi bilo nad Josipino, ko bi ne bila nič drugega ko same liste pisala, dostojno spolnilo. I če omislim, da ona ni ne verstice i besedice nepremišljeno pisala, da je „svojim“ prijateljem in prijateljicam na blizu i dalječ v tuje kraje o vsih razmerah človeških i o najvišjih videjah, o Bogu, svobodi, ljubezni, domovini, zgodovini narodov, natvori, vedah i umah dopisovala, i da se je taci listov število na več sto naraslo, tak lahko sledni previdi, koliko medú, zlata, biserov i žlanih zern iz nje dušnih zakladov v tih pismih leži.

Skerbel bodem, da, kar je listov v moji roci, jih dobim i nabere iz njih nebeško blago.

4. Napévi i glasbenke. Bila je rajna preizverstna sviraljka na glasoviru. Razlivala je v čarovne glase svoje čutke i misli, ker v glasu se duša bolj dá izreči kakor v besedi, — al malo, premalo od tega je zapisala.

Mili „Občutki“ so zadosti znani — al ne tako „Tri rožice“ i „Napitnica“, vse izverstne pesmi! — Ne morem i ne smem zamolčati, da je tudi vedno od spevoigre: „Čertomir i Bogomila“ govorila i tudi že več pesem iz nje prepevala, ki so se pa le v spominu i glasu njenih ohranile i niso zapisane. Posebno izversten je samospjev Čertomira, ko svojim vojakom, preden z njimi udari na vruga, napije „na Slavo i dom“, i za tem doneči kor serčnih vojakov. Neizrečeno mil i pomemben je dalje samospjev ribiča, ki jutro po bitvi zgubljeni veslja tužen po bohinskem jezeru i poje:

„Plavaj, plavaj prosta ribica,
Vjela boš se v mrežico itd.

„Glasbenk“ (kakor jih je sama imenovala) je tudi žalibože! nekaj pošumelo za večno, — ostale so le sledeče zapisane: „Rodoljubice“ (okrogle), „Spominčice“ (okrogle), „Zoranka“ (polka) i „Milotinke“ (gorenske), vse prekrasne, mile i izvirne!

To so dušne dela Josipine Turnogradske. — Zadosti — gotovo veliko jih je, ker ona je bila pri vsem tem, da je spisovala i se vedno učila, najzvestejša hčer, najboljša sestra, najskerbnejša i ljubejša ženica — i v vsakem obziru gospodinja izverstna.

Pa zapustila me je duša moje duše, iskra mojega serca, — i naloga ostala mi je teška, al jedina ljuba i sveta: nje spomin, ki si ga sama je stavila živa, ohraniti dostojno i vredno!

Bodem tedaj vse dela, ki jih je zapustila, skerbno sobral, jih s svojo najboljo previdnostjo vverstil in jih natisu, kakor hitro mi opravi mojega poklica pripusté, z njeno podobo izročil. Pa to vse če dobro premišljeno in ne prenačljeno biti, ker bi krivda bila velika do rajne i njenega duha, ako bi nje dušne dela ne prišle v vredni obliki na dan.

Preden sklenem, naj Vam še, predragi Slovani, ko sem Vam oznanil, kaj da je bila i kaj da je pisala Josipina Turnogradska, i ki se morebiti čudite, da je bila ona tako molčeča, povém, da je molčala, ker je bila pri svoji nenavadni popolnosti neizrečeno ponižna — i je zmiraj le po tihem dalje hrepnela.

Stala je rožica rujna v spomladi — izcvetena prekrasno, mirisno duhteča, radost prečudno krog sebe zlivaje —, i pride vihar nenadjan, strašan, — odterga ji berst neizrašen še, — pritlene neusmiljeno bolj i zlomi tudi rožico milo —: prazno i mrtvo je mesto, kjer bila je „jedinica ona“! —

Dr. Lovro Toman.